

مجید نفیسه

ظرافت‌های معلمی / مجید نفیسه - تهران: جوکار ۱۳۸۳

۱۴۴ ص

ISBN : 964-7981-62-7 ۱۲۰۰۰ ریال

نوبت چاپ: پنجم

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

واژه نامه

۱. معلمان - ۲. دستنامه‌ها - ۳. معلمان - کلمات قصار - ۴. معلمان - اخلاق حرفه‌ای - جنبه‌های مذهبی - اسلام - الفبای عنوان

۳۷۱/۰۲

LB۱۷۷۵ / ن ۷ ظ ۴

کتابخانه ملی ایران

۸۳-۴۰۲۵۹ م

# جوکار

انتشارات بین‌المللی جوکار

JOKAR INTERNATIONAL PUBLICATIONS

- واحد پژوهش و برنامه ریزی کتاب‌های: دانشگاهی
- عنوان کتاب: ظرافت‌های معلمی (۶۰۰ نکته کاربردی برای معلمان و دبیران)
- برنامه ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: مهندس ابوالفضل جوکار
- مؤلف: مجید نفیسه
- صفحه آرا: ساغر سرلک
- طراح جلد: محمدی راد
- آماده سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: واحد چاپ و توزیع نشر جوکار
- چاپخانه: نوبهار ● نوبت چاپ: پنجم ● شمارگان: ۲۰۰۰
- لیتوگراف: امین گراف ● قیمت: ۱۲۰۰ تومان

توجه:

کلیه حقوق این کتاب برای انتشارات بین‌المللی جوکار محفوظ است. هیچ شخص حقیقی یا حقوقی حق چاپ و نشر تمام یا بخشی از این اثر را به هر صورت اعم از فتوکپی، چاپ کتاب و جزوه و حتی برداشت به صورت دست نویس ندارد و متخلفین به موجب بند ۵ از ماده‌ی ۲ قانون حمایت از ناشرین تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

● دفتر مرکزی و فروشگاه: تهران - خیابان دکتر شریعتی - مقابل میرداماد - شماره‌ی ۱۱۳۱ - ساختمان جوکار

تلفن ۲۹۰۰ ۲۸۵ (۱۱ خط) + + + + شماره ۲۸۳ ۶۲۲۷ + + + + سایت [www.gajbekhan.com](http://www.gajbekhan.com)

# ظرافت‌های معلّی

۴۰۰ نکته‌ی کاربردی

برای معلمان و دبیران

مجید نقیه

يَا أَلطَفَ مِنْ كُلِّ لَطِيفٍ

(۳۴ - جوشن کبیر)

ای لطیف‌تر از هر لطیف

پیامبر اکرم (ص)

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ بِكَ رَجَاءٌ وَآمَانٌ

خَيْرُ لَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

اگر خداوند به وسیله‌ی تو یک فرد را هدایت کند،

برای تو از دنیا و آنچه در آن است، بهتر است.

امام علی (ع):

كَتَابَكَ آتَانِي مَا يَنْطَلِقُ عَنْكَ

(غرر الحکم)

نوشته‌ی تو، رساترین چیزی است که از جانب تو

سخن می‌گویند.

## ● مقدمه‌ی ناشر:

اگر آوارت زیبا و دلنشین باشد حتی اگر وسط  
بیابان باشی کسی را خواهی یافت که به آوارت  
گوش فرا دهد (جبران خلیل جبران)

خدای را سپاس می‌گوئیم که توفیق داد تا کتاب حاضر را با لطف و توجهش تقدیمتان نمائیم.  
بی شک تالیف کتاب برای فرهنگیان یک کشور با سابقه‌ی فرهنگی بالا کار آسانی نیست چرا  
که همگی اهل قلم می‌باشند در ابتدا بایستی جسارت ما را ببخشید. اما ضرورت ایجاب می‌کرد  
که چنین کتابی به رشته‌ی تحریر در آید چرا که تمام حرکت‌های یک معلم تا سالها و یا شاید تا  
آخر عمر یک فراگیر به خاطر او باقی بماند و آن را سرمشق زندگی خود قرار دهد.  
پس چه زیباست که با رعایت کردن ظرافت‌های معلمی اثری مطلوب را در اذهان قرار دهیم و  
برای خود صالحات باقیات ذخیره نماییم. انشاء...

در پایان از زحمات برادر گرانقدرم جناب آقای نقیه که اگر نبود سابقه، تلاش شبانه روزی و  
پیگیری ایشان هرگز چنین اثری به چاپ نمی‌رسید، کمال تشکر و قدردانی را دارم.  
اما قطعاً شما بزرگواران تجربیات زیادی در زمینه تدریس دارید که به پر بار شدن کتاب حاضر  
کمک می‌کند، خواهشمندیم در صورت تمایل آن‌ها را به نشانی تهران،  
صندوق پستی: ۳۹۶۴-۱۹۳۹۵ برای ما ارسال نمایید تا پس از بررسی به چاپ برسانیم.

و توفیق از خداست

ابوالفضل جوکار

# فهرست مطالب

| صفحه | عنوان                                                               |
|------|---------------------------------------------------------------------|
| ۱۱   | ظرافت‌های معلم: در اولین جلسه‌ی تدریس                               |
| ۱۵   | ظرافت‌های معلم: در بدو ورود به کلاس                                 |
| ۱۷   | ظرافت‌های معلم: پس از ورود به کلاس (کارهای مقدماتی)                 |
| ۲۰   | ظرافت‌های معلم: پس از کارهای مقدماتی                                |
| ۲۴   | ظرافت‌های معلم: در فعالیت‌های تکمیلی                                |
| ۲۸   | ظرافت‌های معلم: در ارتباط کلامی                                     |
| ۳۱   | ظرافت‌های معلم: در ارتباط غیر کلامی                                 |
| ۳۴   | ظرافت‌های معلم: در ارتباط با تابلو                                  |
| ۳۶   | ظرافت‌های معلم: در ارتباط با کتاب درسی                              |
| ۳۸   | ظرافت‌های معلم: در توضیح دادن                                       |
| ۴۰   | ظرافت‌های معلم: در پرسش از فراگیران                                 |
| ۴۲   | ظرافت‌های معلم: در برخورد با پرسش فراگیران                          |
| ۴۷   | ظرافت‌های معلم: در برابر پرسش‌هایی که پاسخ آنها را نمی‌داند         |
| ۴۹   | ظرافت‌های معلم: در ارزشیابی از فراگیران                             |
| ۵۲   | ظرافت‌های معلم: در تمرکز بخشی فراگیران                              |
| ۵۵   | ظرافت‌های معلم: در فعالیت‌های گروهی فراگیران                        |
| ۵۷   | ظرافت‌های معلم: در عدم مشارکت فراگیران در فعالیت‌های گروهی          |
| ۵۹   | ظرافت‌های معلم: در برخورد با فراگیرانی که در یک گروه به سر نمی‌برند |
| ۶۱   | ظرافت‌های معلم: در تشویق فراگیران                                   |
| ۶۵   | ظرافت‌های معلم: در برخورد با بی‌انضباطی فراگیران                    |
| ۶۹   | ظرافت‌های معلم: در ارتباط با فراگیران                               |

|                                                                                                  |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ظرافت های معلم: در ارتباط عاطفی با دیگران .....                                                  | ۷۲  |
| ظرافت های معلم: در مورد عوامل موثر در یادگیری فراگیران .....                                     | ۷۴  |
| ظرافت های معلم: در مورد سوالات شخصی معلم .....                                                   | ۷۹  |
| ظرافت های معلم: در برخورد با فراگیران متاخر .....                                                | ۸۱  |
| ظرافت های معلم: در مورد فراگیری که می گویند: «درس را نفهمیدم» .....                              | ۸۳  |
| ظرافت های معلم: در برابر فراگیرانی که بیان می کنند: «آقا (خانم) ما بگیم!» (سوال را پاسخ دهیم) .. | ۸۵  |
| ظرافت های معلم: در برخورد با خنده ی فراگیران به گفته ی فراگیر دیگری .....                        | ۸۷  |
| ظرافت های معلم: در برابر خبرچینی فراگیران .....                                                  | ۸۹  |
| ظرافت های معلم: در برابر شوخی های فراگیران .....                                                 | ۹۱  |
| ظرافت های معلم: در برابر شکل یا مطلب ناجور روی تابلو .....                                       | ۹۳  |
| ظرافت های معلم: در برابر فراگیری که احساس خستگی دارد (آقا (خانم) خسته شدیم) .....                | ۹۵  |
| ظرافت های معلم: در برابر فراگیری که بیان می کند: «خانم (آقا) زنگه!» .....                        | ۹۷  |
| ظرافت های معلم: در برابر فراگیری که در جلسه ی آزمون قلب می کند .....                             | ۹۹  |
| ظرافت های معلم: در نسخه های معنوی .....                                                          | ۱۰۱ |
| ظرافت های معلم: در کاربرد الگوهای فعال .....                                                     | ۱۰۳ |
| ظرافت های معلم: در طرح درس نویسی .....                                                           | ۱۰۸ |
| خطاهای معلمان در طرح درس نویسی .....                                                             | ۱۱۳ |
| ظرافت های معلم: در جشنواره ی تدریس .....                                                         | ۱۱۸ |
| خطاهای معلمان در جشنواره های تدریس .....                                                         | ۱۲۴ |
| ضمایم .....                                                                                      | ۱۲۹ |
| نمونه هایی از طرح درس .....                                                                      | ۱۳۹ |

## پیش‌گفتار:

در هر نظام آموزشی - از میان عناصر آن - معلمان به عنوان خط مقدم و عامل تحقق بخشی اهداف آن نظام تلقی می‌شوند. معلمان می‌توانند با وجود کمبود امکانات و فضای آموزشی، بستر لازم را برای یادگیری و رشد فراگیران تسهیل و فراهم کنند و با به کارگیری شیوه‌ها و الگوهای مناسب تدریس، برخوردها و روابط انسانی با فراگیران موجب رشد فکری، اجتماعی، عاطفی، اخلاقی و خلاقیت آنان شوند.

از سوی دیگر در کلاس درس، موقعیت‌ها و مسائلی برای معلمان پیش می‌آید که حل آنان برای معلمان به سادگی میسر نیست و حتی در برخی از صحنه‌ها، تصمیم‌گیری‌های غلط و ناشی‌گرانه‌ی معلمان منجر به نتایج نامطلوبی می‌گردد. از جمله مسائلی که معلمان با آن روبه‌رو هستند از این قرار است:

چه راهبره‌ایی اتخاذ کنیم تا موجب جلب توجه فراگیران به مطالب درسی شود؟ عوامل موثر در تمرکز بخشی فراگیران چیست؟ چه مهارت‌هایی را به کار گیریم تا میزان مشاهده و یادگیری فراگیران بیشتر شود؟ در برخورد با فراگیران بی‌انضباط و مخل کلاس چه برخوردی داشته باشیم؟ چه تدابیری بیندیشیم تا میزان قدرت مدیریت و رهبری معلمان افزایش یابد؟ چه ظرافت‌هایی را به کار گیریم تا با فراگیران ارتباط بیشتر و عمیق‌تری برقرار کنیم؟ چه راهبره‌ایی را در پیش گیریم تا میزان انگیزه و علاقه‌ی فراگیران به مطالب درسی بیشتر شود؟ چه تمهیداتی را لحاظ کنیم تا فراگیران در فعالیت‌های گروهی بیشتر درگیر شوند و بحث گروهی داشته باشند؟ چه نکاتی را در نظر گیریم تا نشاط و شادابی بیشتری در فراگیران و خود معلم ایجاد شود؟ چه تدابیری بیندیشیم تا همه‌ی فراگیران در فعالیت‌های کلاس فعال شوند؟ و دهها مساله از این قبیل.

از طرف دیگر، کم نیستند مقاله‌ها، کتاب‌ها و منابعی که در مورد مهارت‌های حرفه‌ای معلمان، روش‌های تدریس، ویژگی‌ها و خصوصیات آنان تدوین و تالیف شده است. هر چند محتوای

این منابع، میزان اطلاعات و آگاهی‌های معلمان را ارتقاء می‌بخشد اما کمتر به نکات کاربردی و

عملی برای آنان توجه شده است. به عبارت دیگر، این منابع بیشتر به گونه‌ای است که

به همین جهت نوشته شده. تضمیمه گرفت که جلد پنجم سری کتاب‌های خود را به نکات ضروری

و روزمرگی معلمان اختصاص دهد. این نکات حاصل سال‌ها تجربه‌ی کلاسهای «کلیات

روش‌ها و فنون تدریس» و «تمرین معلمی» در دانشگاه‌ها و مراکز تربیت معلم، دوره‌های

«الگوهای نوین و فعال تدریس» با دانشجویان، معلمان، دبیران و اساتید، جشنواره‌های

تلیز در سطوح کشوری، استانی و منطقه‌ای است که در برخی از آنان با فراگیران در حضور

معلمان انجام گرفته است. به عبارت دیگر، این کتاب حاصل تجربه‌ی عملی و

برای این جلد، عنوان «ظرافت‌های معلمی» انتخاب شد. علت این انتخاب به خاطر این است

که معلمان در رویارویی با مسایل و موقعیت‌های مختلفی که در کلاس درس پیش می‌آید دهها

برخورد می‌توانند داشته باشند اما برخی از آنان قابل تأیید است و بیشترین اثر روانی مثبت را

بر فراگیران دارد. این نوع برخوردها را «ظرافت‌ها» نام نهاده‌ام.

این ظرافت‌ها برای معلمان جنبه‌ی پیشنهادی دارد نه کلیشه‌ای و تقلیدی. موقعیت و شرایط

کلاس، سطح اطلاعات و معلومات فراگیران و میزان علاقه و رغبت آنان از عوامل تعیین کننده

برای تصمیم‌گیری‌های معلم است. تجربه، ابتکار و خلاقیت معلم نیز عامل مهمی است که در

برخورد با مسائل و مشکلات کلاس سهم به‌سزایی دارد. بنابراین ظرافت‌ها می‌تواند با توجه به

عوامل مذکور انعطاف پذیر و متغیر باشد.

به امید این که این نوشته که پنجمین اثر نویسنده است، رهگشایی برای همه‌ی معلمان و دبیران

دلسوز و تلاشگر باشد و آنان را در برقراری یک جو عاطفی مثبت در کلاس و روابط حسنه با

فراگیران مدد رساند.

این کتاب در سال ۱۳۸۰ در تهران به چاپ رسید و به تعداد ۱۰۰۰ نسخه چاپ شد.

این کتاب در سال ۱۳۸۱ در تهران به چاپ رسید و به تعداد ۱۰۰۰ نسخه چاپ شد.